

KIBRIS SORUNU, MÜZAKERELER VE TÜRKİYE’NİN AÇMAZI*

Fuat Aksu**

Giriş

1950’lerden günümüze, altmış yılı aşkındır süren bir uyuşmazlığın tarihi göz önüne alındığında “Kıbrıs sorunu”na çözüm bulmayı amaçlayan girişimlerden ilgili tüm tarafları tatmin eden, adil ve kalıcı bir sonuç elde etmenin giderek daha fazla güçleştiği kolaylıkla söylenebilir. Bir maraton gibi sürmekte olan çözüm arayışları her iki tarafta da umutları tüketecek bir niteliğe bürünmektedir.

Geniş tarihsel kronoloji bir yana bırakılır ve görece daha yakın geçmişe bakılır ise belki de çözüme en yakın olduğumuz hissini uyandıran gelişme herhalde Annan Planı çerçevesinde yürütülen müzakereler oldu. Bu müzakereler sırasında her ne kadar tarafların temel tezlerini kısmen birbirine yaklaştırmak mümkün oldu ise de referanduma sunulan çözüm planı Kıbrıs Rum toplumu tarafından reddedildi. Kıbrıs Türk toplumu ise Annan Planı’nı içerdiği kimi eksiklerine rağmen referandumda kabul ederek destekledi.

Referandum sonuçlarının ortaya çıkartmış olduğu denklem ise çok daha dikkat çekicidir. Artık Kıbrıs sorununa ilişkin mekanizmalar arasında Birleşmiş Milletler’in yanı sıra Avrupa Birliği de yer almaktadır. Toplumlararası görüşmeler BM Genel Sekreteri’nin arabuluculuğunda sürdürülmüş olsa da AB’nin müzakerelerde üstlenmiş olduğu rol ve taraflar üzerindeki eşitsiz etkisi çıkarların uzlaştırılmasını çok daha fazla güçleştirmiştir. Nitekim müzakereler sırasında AB’nin BM ile örtüşmeyen bu tutumu çözüm beklentilerini ters yönde etkilemiştir. Diğer yandan Soğuk Savaş sonrası dönemde uluslararası ilişkilerde temel aktör iddiasını taşıyan iki örgütün sorun çözme kapasite ve isteklerine ilişkin olumsuz düşünceler daha da pekişmiştir. BM Genel Sekreteri’nin referandum sonrasında hazırlamış olduğu raporun Güvenlik Konseyi’nde görüşülmesi mümkün olmadığı gibi izolasyonların

---

* Kamu Hukukçuları Platformu’nun 19-21 Mayıs 2011 tarihlerinde Yakın Doğu Üniversitesi’nde düzenlemiş olduğu “Küreselleşen Dünya’da Anayasal Demokrasi” konulu toplantıda Oktay Uygun tarafından sunulan “Kıbrıs Sorunu ve Çözüm Önerileri Üzerine Bazı Tespitler” başlıklı tebliğ/makaleye yorum/katkı olarak hazırlanmıştır. Bu çalışmada Uygun’a yapılan atıflar söz konusu makalesine ilişkindir.

** Doç. Dr.; Yıldız Teknik Üniversitesi İİBF Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü Öğretim Üyesi (faksu@yildiz.edu.tr)

kaldırılmasına ilişkin talepler de BM gündemine getirilememiştir.¹ BM'nin bu tutumu deyim yerindeyse çözüm isteyen tarafın cezalandırılmasına yol açmıştır. Avrupa Birliği de benzer bir düzlemde hareket etmiş² ve Kıbrıs sorununun çözümünden yana kararlılık gösteren Kıbrıs Türk toplumu üyelik sürecine dahil edilmeyerek Kıbrıs Rum toplumu Ada'nın tek meşru temsilcisi olarak Birliğe üye yapılmıştır.³ Her iki örgütün süreç içerisindeki tutumu uluslararası örgütlerdeki siyasallaşmanın ve örgütlere duyulacak güvenin olumsuz örnekleri olmuştur.

Bu çalışmada Annan Planı sonrasında yeniden başlatılan müzakereler ve ilgili taraflar arasındaki ilişkilerin genel çerçevesi göz önünde bulundurularak Kıbrıs sorunu, bu sorunla bağlantılı olarak Türkiye-Yunanistan ve Türkiye Avrupa Birliği ilişkileri arasındaki bağ vurgulanmaya çalışılacaktır. Çalışmanın eksenini ise Oktay Uygun'un "Kıbrıs Sorunu ve Çözüm Önerileri Üzerine Bazı Tespitler" başlıklı tebliğinde tartışmış olduğu görüşler oluşturacaktır. Uygun'un da işaret etmiş olduğu gibi "Kıbrıs sorunu" özünde Ada'da yaşayan iki toplum arasında bir siyasal eşitliğin ilgili taraflarca kabulüne veya reddine yönelik bir rekabeti içerse de "sorun" aynı zamanda bir Türkiye-Yunanistan sorunudur ve günümüzde Türkiye'nin hemen tüm dış siyasasını etkileyen bir özellik taşımaktadır. Uygun çalışmasında Ada'da yaşayan toplumlar arasında kurulacak bir dengenin ve statünün özünü bu siyasal eşitliğin kabulüne dayandırmaktadır ve 1963 sonrasında oluşan yapı ve çözüm arayışlarını da

¹ Raporun ayrıntıları için bkz.; "Report of the Secretary-General on his mission of good offices in Cyprus, S/2004/437" <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N04/361/53/PDF/N0436153.pdf?OpenElement>

² Referandum sonrasında Avrupa Birliği Kıbrıs Türk toplumunun durumunu dikkate alarak bazı önlemleri yürürlüğe sokmaya çalışmasına karşın süreç içerisinde alınan önlemler Rum tarafının engellemeleriyle karşılaşmış ve beklentileri karşılamaktan uzak kalmıştır. Bu bağlamda "Kıbrıs Cumhuriyeti hükümetinin etkin kontrolü" altında olamayan KKTC topraklarında AB müktesebatının uygulanması askıya alınırken AB Konseyi, KKTC toprakları ile "Kıbrıs Cumhuriyeti" arasında mal, hizmet ve kişilerin dolaşımı konusunu düzenleyen tüzüğü (Yeşil Hat Tüzüğü) 29 Nisan 2004 tarihinde kabul etmiştir. Bu çerçevede Temmuz 2004'te AB Kıbrıs Türk toplumunun ekonomik kalkınmasını teşvik etmek için bir ticaret ve yardım paketi oluşturmuş ve 259 milyon Euro'luk bir yardım yapacağını ilan etmiştir. Ancak yardımın 120 milyon Euro'luk kısmı gecikmeler dolayısıyla kullanılamaz hale gelmiş 139 Milyon Euro'luk kısmı ise uyumu kolaylaştıracak projelere ayrılmıştır. Tüzük çerçevesinde KKTC'ye yapılacak yardımlar süreç içerisinde Kıbrıs Rumlarının engellemeleriyle karşılaşmış ve Avrupa Parlamentosu Hukuk İşleri Komitesi'nin Doğrudan Ticaret Tüzüğü'ne ilişkin olarak almış olduğu olumsuz karara rağmen Avrupa Komisyonu Tüzüğün uygulanması için çaba gösterme kararı almıştır. Bu konuda bkz.; "AB: Arkasındayız", **Hürriyet**, 22 Ekim 2010, <http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/ShowNew.aspx?id=16103483>; Kararın farklı bir yorumu için ayrıca bkz.; Ferai Tınç, "Avrupa Parlamentosu kararı geçiştirilemez", **Hürriyet**, 22 Ekim 2010, <http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/ShowNew.aspx?id=16103483>

³ Bununla birlikte Avrupa Birliği'nin Kıbrıs Türk toplumuna yönelik yardımlarının önündeki temel engellerden biri Kıbrıs Rum Yönetimi olmuştur. Bu engeli aşabilmek için de Lizbon Anlaşması çerçevesinde kararların oy çoğunluğuna göre alınmasına çalışmış, Doğrudan Ticaret Tüzüğü'ne ilişkin tartışmalarda olduğu gibi Komisyon Parlamento Hukuk Komisyonu'nun kararına rağmen Tüzüğün uygulanması konusunda ısrarcı olmuştur.

gözeterek tarafların federal bir çözümü elde edememeleri durumunda konfederal bir çözümü denemelerini önermektedir.

Müzakereler ve Çözüm Arayışlarının Genel Seyri

Diğer yandan müzakereler açısından referandum sonrasında yaşanan “kilitlenme” gerek sorunun birincil tarafları gerekse ikincil aktörleri arasında yeni risk algılarına neden oldu. Kıbrıs sorununa ilişkin olarak yürütülen müzakerelerde yaşanan hayal kırıklığı “yeni durum”da taraflar arasındaki müzakere dengesini Kıbrıs Rum toplumu lehine bozmuştur. Çünkü söz konusu “yeni durum”da AB Türkiye’den Gümrük Birliği yükümlülüklerini “Kıbrıs Cumhuriyeti”ni de kapsar şekilde genişletmesini talep etmeye başlamış, KKTC’ye uygulanan ambargo ve izolasyonların kaldırılması konusunda ise somut adımlar atmaya başaramamıştır. Türkiye ise KKTC’ye uygulanan ambargo ve izolasyonlar kaldırılmadan “Kıbrıs Cumhuriyeti”ni Gümrük Birliği yükümlülüklerine dahil etmeyeceğini açıklamıştır.⁴ AB ise “Kıbrıs Cumhuriyeti”ne yönelik ayrımcı tutumundan vazgeçmediği takdirde Türkiye ile müzakerelere devam edilemeyeceğini öne sürmektedir. Bu karmaşık döngü aslında ilişkilerin seyrinden hemen herkesin bir şekilde memnun olduğu bir sonuca işaret etmekte, deyim yerindeyse taraflar siyasalarını karşısındakinin tercihine endekslemektedir.

Bununla birlikte Türkiye’nin ve genel olarak Türk tarafının Kıbrıs sorunu ve AB müzakerelerinin seyrinde önemli bir taktik avantaj sağladığından söz edilebilir. Bu taktik avantaj büyük ölçüde uluslararası kamuoyunda Türkiye’nin imajı ile ilgilidir. Müzakerelerde bir adım önde olma iddiası ve geleneksel söylemlerin dillendirilmesinden vazgeçilmesiyle diplomasi açısından bir avantaj sağlanabilmiş dolayısıyla uluslararası kamuoyunun Türkiye’ye yüklemiş olduğu “uzlaşmaz” sıfatından kurtulmak bağlamında Türkiye’nin hareket serbestisi artmıştır. Ancak AB’nin Kıbrıs Rum toplumu üzerinde gereken etkiyi yaratmamış olması ile olgunlaşmış müzakerelerden tatminkâr bir sonuç elde edilememiş, AB Kıbrıs sorununu çözme fırsatını kaçırmıştır.

Neredeyse 1963-64 krizlerinden bu yana çözüm sürecinin engelleyicisi olarak algılanan veya gösterilmeye çalışılan Kıbrıs Türk toplumu, Annan Planı’nın müzakereleri ve nihai planın referanduma götürülmesi sürecinde BM Genel Sekreteri’nin çabalarına destek vermiş olmasına rağmen uluslararası toplumun ve örgütlerin uygulamakta olduğu

---

⁴ Bu konuda daha ayrıntılı analizler için bkz.; Fuat Aksu, "Turkish-Greek Relations and the Cyprus Question: Quo Vadis?", **UNISCI Discussion Papers**, N° 23 (May / Mayo 2010), pp. 207-223; Fuat Aksu, "Türkiye – Avrupa Birliği Tam Üyelik Müzakerelerinde Kıbrıs ve Ege Uyuşmazlıkları", **Türkiye – AB İlişkileri: Dış Politika ve İç Yapı Sorunsalları**, Mehmet Seyfettin Erol ve Ertan Efegil (Der.), Ankara: Alp Yay.,2007, ss.25-59.

izolasyonlardan kurtulmaları mümkün olmamıştır. Bütün bu olumsuzluklara rağmen Türkiye ve KKTC'nin çözüme yönelik arayışları, girişimleri sürmüştür. Bu bağlamda 2008'de KKTC Cumhurbaşkanı Mehmet Ali Talat ile KRY Cumhurbaşkanı Dimitris Hristofyas arasında müzakerelere yeniden başlanmış ve iki toplum lideri ve temsilcileri arasında yürütülen müzakereler Talat sonrası dönemde Cumhurbaşkanı Derviş Eroğlu ile Hristofyas arasında da sürdürülmüştür.

Gelinen aşama 6 ana başlıkta (yönetim ve güç paylaşımı, Avrupa Birliği, ekonomi, mülkiyet, toprak ve garantiler) yürütülen müzakerelerin seyri bakımından kritik bir eşişe işaret etmektedir. Hâlihazırda yürütülen müzakerelerin esası “tüm sorunların çözümünde anlaşılmadıkça hiçbir şeyde anlaşılmış olunmayacaktır” mantığına dayandığı için özellikle Kıbrıs Rum Yönetimi'ni uzlaşma zeminine oturtacak “ikna edici” çözüm önerileri geliştirilmedikçe müzakereler çıkmaza girebilecektir.

Bu nokta Uygun tarafından da dikkate getirilmektedir. *“Uluslararası hukuk tarafından Adanın tek yasal yönetimi olarak tanınan, Avrupa Birliği üyeliği gerçekleşmiş, refah düzeyi yüksek bir devletin BM Güvenlik Konseyi ilkelerine dayanan bir çözümü kabul etmesi, Türkleri Adanın yönetimine ve Güneyin refahına ortak etmesi demektir. Rum kesiminin bunu istemesi için başka türlü elde edemeyeceği büyük avantajlara kavuşacağı konusunda ikna olması gerekir.”* Gerçekten de bu durum müzakerelerin temelindeki açmazdır; Rum tarafı elindeki bu olanakları Ada'da yaşayan diğer toplumla eşitlik esasından paylaşmayı geçmişte baskılara daha duyarlı iken kabul etmediğine göre şimdi daha “güçlü” olduğu bir dönemde niçin kabul etsin?⁵ Bu soruya iki eksende cevap verilebilir; Bunlardan ilki Annan Planı sonrasında müzakereleri çıkmaza sürükleyen ve uzlaşmayı istemeyen tarafın Rum tarafı olduğunun açıkça anlaşılması dolayısıyla Türk toplumunun mağduriyetine daha ılımlı

---

⁵ Tam da bu noktada akla Doğu Akdeniz'de yaşanan deniz yetki alanlarına ilişkin tartışmalar gelmektedir. Ada'nın doğal kaynakları üzerinde her iki toplumun da egemen hakları bulunduğu dikkate alındığında Kıbrıs Rum Yönetimi'nin tek yanlı ruhsat vermesi ve bu bölgelerde petrol ve doğalgaz sondajlarını teşvik etmesi Türk toplumu ve Türkiye açısından bu tür bir baskının zeminini oluşturabilir. Doğu Akdeniz'de bir deniz yetki alanları sınırlandırmasının Türkiye ile ilgili kısmi bir yana bırakıldığında Kıbrıs Rumlarının Türkiye açısından tartışma yaratmayan bölgede vermiş olduğu ruhsat alanlarında sondajlara başlanması ve bu sondajlardan sonra üretilecek hidrokarbon kaynaklarından elde edilecek gelirin paylaşımı ciddi bir sorun oluşturmaktadır. Bu bölgelerden elde edilecek gelir eğer Kıbrıs Türk toplumu ile adil bir şekilde paylaşılmaz ise hem yeni bir çatışma konusu ortaya çıkmış olacaktır hem de söz konusu bölgelerde hidrokarbon kaynaklarının çıkartılması tehlikeye girebilecektir. “Zor Günler Geçiriyoruz”, **Cumhuriyet**, 6 Eylül 2011, <http://cumhuriyet.com.tr/?hn=274918>

Bir başka boyut ise genel olarak Avrupa Birliği ülkelerinin özelde ise Yunanistan ve Kıbrıs Rum Yönetimi'nin ekonomik açıdan içine düşmüş olduğu durumdur. Özellikle Kıbrıs Rum Yönetimi'nin söz konusu bölgelerde üretilecek petrol ve doğalgazın satışından elde edilecek gelire büyük umutlar bağladığı görülmektedir. Bu konuda bazı haberler için bkz.; “Rumlar Sondaja Başlıyor”, **Cumhuriyet**, 3 Ağustos 2011, <http://cumhuriyet.com.tr/?hn=266344>

bakan bir uluslararası toplumun varlığıdır. BM ilkeleri çerçevesinde bir çözüme evet demesine rağmen Türk toplumunun daha fazla suçlanamayacağı açıktır. Dolayısıyla uluslararası toplumda genel eğilim Kıbrıs Türk toplumunun istemlerini dikkate alarak Kıbrıs Rum toplumunu müzakere masasında kalmaya ikna etmek ve çözümü sağlamak yönündedir. Eğer bir kez daha müzakereler Kıbrıs Rum toplumunun tutumu nedeniyle başarısızlığa uğrar ise uluslararası toplumda iki kesimliliği meşru kabul etme eğiliminde olan ülkeleri dizginlemek mümkün olmayacaktır. Bu bağlamda Kıbrıs Rum Yönetimi'nde beliren en önemli endişe mevcut iki kesimliliğin kabul görmesi ve Kıbrıs Türk Toplumunun ayrı bir varlık olarak uluslararası toplum tarafından da kabul edilmesidir. Bu endişe Kıbrıs Rum siyasetçileri tarafından da dillendirilmiş ve yürütülen müzakerelerin bu bakımdan son şans olarak değerlendirilmesi gerektiği ifade edilmiştir.⁶

İkinci bir nokta ise federal hükümetin yetki alanında bırakılmış olan deniz yetki alanlarına ilişkindir. Kıbrıs'ın deniz yetki alanlarına ilişkin egemenlik konusu gerek Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurucu metinlerinde gerekse referanduma sunulan Annan Planı'nda ortak yönetimin yetki alanında bırakılmıştır.⁷ Hâlihazırda Ada'da iki ayrı yönetimin varlığı bir olgu iken doğal kaynaklar ve bu kaynaklar üzerindeki egemenlik haklarının paylaşımı, kullanımı söz konusu olduğunda ne Kıbrıs Türk toplumu ne de Kıbrıs Rum toplumu tek başlarına bağlayıcı bir karar alabilme olanağına sahiptir. Diğer bir deyişle, Ada'nın yer altı zenginlikleri ve ekonomik değerlerinin paylaşımı söz konusu olduğunda her iki toplumun ortak karar alması ve uzlaşması zorunludur.⁸ Kıbrıs Rum Yönetimi'nin ilan etmiş olduğu münhasır

---

⁶ Halihazırda yürütülen müzakerelerdeki tutumu ile Kıbrıs Türk toplumu temsilcileri Kıbrıs Türk toplumunun ayrı bir devlet olma seçeneğini dillendirmek yerine iki toplumlu, iki kesimli ve siyasal eşitlik temelinde bir federasyon fikrine samimi destek vermektedirler. Bu konuda Özel Temsilci Kudret Özersay Rum kesiminde yayın yapan Politis Gazetesi'ne yaptığı açıklamada "*Kıbrıs Türk tarafı olarak oluşturucu devletçiklerin, elbette federal anayasa sınırları içerisinde egemen olmasını istiyoruz. Egemenliği ile bir devlet olan İsviçre örneğinde olduğu gibi. Oluşturucu devletçikler her istediklerini yapamayabilirler. Yine Kıbrıslı Türkler olarak ayrılık olanağı olmamasını da istedik. Kıbrıs Rum korkularından birinin de bu olduğunu biliyoruz. Öte yandan, Kıbrıslı Rumlar da bizim korkularımızı; bir tarafın birleşik Kıbrıs'ın tamamını tek başına temsil etmesi korkumuzu anlamalı. Bu, bir çözüm çerçevesinde yasaklanmalıdır.*" "Özersay: Düşman Değiliz", **HaberKıbrıs**, 21 Ağustos 2011, http://haberkibris.com/n.php?n=c59c6116-2011_08_21

⁷ 1960 Kıbrıs Anayasası'nın 23. Madde 2. fıkrasına göre Kıbrıs Cumhuriyeti'nin her türlü yer altı zenginliği üzerinde merkezi hükümetin egemenliği bulunmaktadır. Bu durum Annan Planı'nın 11 nolu ekinde yer alan 46 ve 47 numaralı federal yasalar, 12 nolu eki, 13 numaralı ekinde yer alan 1 ve 2 numaralı federal yasalarda da korunmuştur. Söz konusu eklere <http://academicjournal.info/> sitesinden ulaşılabilir.

⁸ Kıbrıs'ın sahip olduğu doğal kaynaklar ve deniz yetki alanlarındaki egemenlik haklarının kullanımı söz konusu olduğunda gerek 1960 kurucu metinleri gerek 2004'de referanduma sunulan Annan Planı gerekse halihazırda yürütülen müzakerelerde varılan mutabakat tüm bu kaynaklar üzerindeki egemenlik haklarının ortak devletin yetkisinde olduğudur. Özel Temsilci Kudret Özersay'a göre "*ister bu adanın gelecekte oluşturulacak daimi statüsü konusunda eşit söz söyleme hakkına sahip olan Kıbrıslı Türkler olarak; ister coğrafi konumu, kıyılarının baktığı alanlar veya az önce sözünü ettiğim mahsuplaşma itibarıyla (tanınsın - tanınmasın) KKTC olarak; isterse de 1960 Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurucu ortakları olarak Kıbrıs Türklerini ele alın sonuç değişmez: bu deniz yetki alanları ve buradaki kaynaklarda bizim hak ve çıkarlarımız vardır.*" Özersay'ın

ekonomik bölgede vermiş olduğu petrol arama ruhsatlarının başlattığı tartışmanın bir boyutunu da bu durum oluşturmaktadır. Türkiye ve KKTC bu konuda yapmış oldukları açıklamalarda Rum Yönetimi'nin tek yanlı girişimlerinin hukuksal açıdan sonuç doğurmaktan uzak olduğuna işaret ederek ruhsat alan şirketleri uyarmaktadırlar.⁹

Diğer yandan hâlihazırda sürdürülen müzakerelerde başarı elde edilemez ise Kıbrıs sorununda yeni bir evreye girilmiş olacak ve Ada'da yaşayan iki toplumun ayrı yönetimlere sahip olmasının hukuki ve siyasi açıdan talep edilebilirliği gündeme daha güçlü bir şekilde getirilebilecektir. Nitekim, Uygun'un da belirttiği gibi, *“söz konusu görüşmelerin yine Rum kesiminin olumsuz tutumu nedeniyle başarısızlığa uğraması durumunda, Kıbrıs sorununun çözümü bakımından Güvenlik Konseyi'nin belirlediği federal devlet modelinin gerçekçi bir hedef olup olmadığı tartışmalı hale gelecektir.”* Dolayısıyla 1970'lerin ilk yarısından bu yana ısrarla savunulan federasyon tezlerinin yerine toplumların mevcut istemlerini de gözeten şekliyle yeni çözüm önerileri üretmek gerekmektedir. Uygun, bu noktada iki toplumlu, iki bölge, tarafların siyasi eşitliğine dayalı bir çözümün konfederal bir birlik esasları üzerinde işletilmesini (en azından 5-10 yıllık bir deneyim için) önermektedir.

Eğer 2008'den bu yana yürütülen müzakereler çıkmaza girer ise bu öneri mevcut uluslararası koşullar çerçevesinde tıkanıklıkların aşılması açısından ciddi olarak gündeme gelebilecektir. Her ne kadar tarafların yapmış oldukları açıklamalarda yürütülen müzakerelerde çözüme yaklaşılmakta olduğunun işaretleri verilse de söz konusu Kıbrıs sorunu olduğunda sürprizlere hazırlıklı olmak gerekmektedir. Nitekim bu noktada pek çok değişkenden söz etmek mümkündür; Güney Kıbrıs'ta 22 Mayıs'ta ve Türkiye'de 12 Haziran'da yapılan seçimlerin sonuçları¹⁰, Rum kesiminde Hristofyas'ın kamuoyu desteğinin

---

ifadesine göre hâlihazırda yürütülen müzakerelerde üzerinde anlaşılan konulardan biri doğal zenginliklerin federal hükümetin yetkisinde olmasıdır. Bu durum Kıbrıs Rum yönetiminin müzakerelerdeki tutumu ile izlediği siyasa arasındaki çelişkiyi ortaya çıkartmaktadır ve Özersay'a göre doğalgaz ve petrol arama konusundaki siyasası ile Rum Yönetimi müzakerelerin ruhuna ters yönde davranmaktadır. Bkz.; “Özersay: Rum Tarafı ile Hesaplaşmak Gerekebilir”, **HaberKıbrıs**, 17 Ağustos 2011, http://haberkibris.com/n.php?n=030965cc-2011_08_17

⁹ Bu konuda bkz.; “Doğalgaz ve Petrol Alanları Sıkıntılar Yaratabilir”, **Cumhuriyet**, 16 Ağustos 2011, <http://cumhuriyet.com.tr/?hn=269904>; Dışişleri Bakanlığı'nın bu konuda yapmış olduğu açıklama için bkz.; “No: 181, 5 Ağustos 2011, GKRY'nin Doğu Akdeniz'de Petrol ve Doğalgaz Arama Faaliyetleri Hk.”, http://www.mfa.gov.tr/no_-181_-5-agustos-2011_-gkry_nin-dogu-akdeniz_de-petrol-ve-dogalgaz-arama-faaliyetleri-hk_tr.mfa

¹⁰ Nitekim seçimler sonrasında AKP Hükümetinin Kıbrıs sorununa ve KKTC'ye ilişkin yaklaşımında önemli bir değişim gözlenmeye başlanmış ve bu değişim Hükümetin önde gelen isimlerinin söylemlerine de yansımıştır. Başbakan Erdoğan bir süre önce KKTC'ye yapılan yardımlara ilişkin olarak yapmış olduğu açıklamada muhalif seslerin tepkilerini “besleme” sıfatıyla değerlendirmiş; seçim sonrasında ise Kıbrıs'a yaptığı resmi ziyaret sırasında yaptığı açıklamalarda Kıbrıs Rumlarına ve AB'ye karşı sert bir dil kullanarak KKTC'ye verilen desteği sürdürüleceğini belirtmiştir. Bu söylem değişikliği ironik bir biçimde Erdoğan'ın zaman içerisinde Denктаş ile aynı çizgiye geldiği şeklinde yorumlanmıştır. Bu konudaki haberlerden bazıları için bkz.;

zayıflamakta oluşu ve ekonomik kriz, Kıbrıs Rum Yönetimi'nin daha önce ruhsat verdiği münhasır ekonomik bölgede sondaj yapılmasına başlanacağını açıklaması, Avrupa Birliği dönem başkanlığının 2012'de Rum Yönetimi'ne geçmesi vb gelişmeler süreci kolaylıkla tersine çevirebilir niteliktedir.¹¹

Diğer yandan Annan Planı sonrasında Kıbrıs Türk ve Rum toplumlarının çözüme ilişkin düşünce ve beklentilerine bakıldığında kısa sürede kalıcı bir çözüme ulaşılabileceğine olan inancın zayıfladığı görülmektedir.¹² Sürdürülen “iyi niyetli” müzakerelere rağmen çözüm üzerinde anlaşılabilir ise tarafların “iç içe değil”, “yan yana yaşama”¹³ seçeneğini geliştirmeleri tarihsel bir sorumluluk olarak karşımıza çıkmaktadır. Yan yana yaşama kültürünü geliştirmeleri elbette ki halkların yerel düzlemde her türlü iletişim kanallarını kullanarak ilişki içerisinde olmalarına engel değildir. Konfedere devletlerin uluslararası ilişkilerde egemen devletler olarak varlıklarını koruyacakları dikkate alındığında en önemli rollerden birini AB'nin üstleneceği açıktır. Bu bağlamda eğer süreci kolaylaştırıcı aktör olarak AB KKTC'yi üyelik sürecine dahil etme iradesini gösterebilir ise önyargıların ve aşılmaz

---

“Erdoğan'dan Kıbrıs Patlaması: Hem Parayı Alıyorlar...”, **Radikal**, 4 Şubat 2011, <http://www.radikal.com.tr/Radikal.aspx?aType=RadikalDetayV3&ArticleID=1038945&Date=01.09.2011&CategoryID=78&Rdkref=1> ; “Kıbrıs Diye Bir Devlet Yoktur”, **Cumhuriyet**, 19 Temmuz 2011, <http://www.cumhuriyet.com.tr/?hn=262466> ; Sefa Karahasan, “Şartlar Değişti Artık Taviz Yok”, **DHA**, 19 Temmuz 2011, <http://www.dha.com.tr/haberdetay.asp?Newsid=186975>

¹¹ Başbakan Erdoğan Ekim 2011'e kadar müzakerelerden bir çözüm elde edilemediği takdirde 2012 yılında AB dönem başkanlığına geçecek olan Kıbrıs Rum Yönetimi ile AB üzerinden bir diyalogun kurulamayacağını işaretini vererek bu süreçte AB ile ilişkilerin donacağını açıklamıştır. “Erdoğan: Rumlara Başka Taviz Yok!”, **TRT Haber**, 19 Temmuz 2011, <http://www.trt.net.tr/Haber/HaberDetay.aspx?HaberKodu=1b5ac6b0-306b-41c2-a97b-eae1132c4271>

Dışişleri Bakanı Davutoğlu ise bir süre önce yapmış olduğu açıklamada sürdürülen müzakerelerin Ekim ayında başarı ile sonuçlanması durumunda Kıbrıs Türkleri ve Kıbrıs Rumlarının AB dönem başkanlığını birlikte üstlenebileceğini aksi takdirde Türkiye'nin Avrupa Birliği ile müzakerelerinin bu dönemde kesintiye uğrayabileceğini açıklamıştır. “Davutoğlu'ndan Birleşme Mesajı!”, **Cumhuriyet**, 9 Temmuz 2011, <http://www.cumhuriyet.com.tr/?hn=259798> ;

¹² Adanın her iki kesiminde de yapılan kamuoyu yoklamaları yürütülen müzakerelerden kısa vadede bir sonuç elde edilemeyeceğine olan kanaati yansıtmaktadır. Son dönemde yapılan kamuoyu yoklamalarından bazılarının sonuçları için bkz.; “Cyprobarometer 2010”, http://www.rai.com.cy/main/data/cyprobarometer_2010EN.pdf ; “Cyprobarometer 2008”, <http://www.rai.com.cy/main/data/Cyprobarometer2008EN.pdf> ; “2011 Kadem Araştırmasının Tümü”, <http://www.trncinfo.com/images/DIB-RAPOR.pptx> ; “The UN in Cyprus: An Inter-communal Survey of Public Opinion by UNFICYP - 24 April 2007”, http://www.unficy.org/media/Survey_24_04_2007_TK.pdf

¹³ Siyasal Psikoloji alanında uluslararası alanda tanınmış bilim adamı Vamık Volkan bu noktada şunları söylemektedir; “Kıbrıs'ta Rumlarla Türkler kaç senedir birbirlerinden ayrı. Bunların tekrar birleşmesi diye bir şey yok. Ben kaç sene dünyayı dolaştım, bu imkânsız bir şey. Bu demek değildir ki birbirlerini öldürecekler. Akşamları saat 11'den sonra bütün Yunan, Rumlar geliyor, gelsinler. Kumarhaneye geliyorlar, sonra dönüyorlar. Türkler de geçiyorlar huduttan. Eğer baskı altında federasyon olsa bile en sonunda yine böyle olacak. İki etnik grup yan yana olduğu zaman kan dökülmeyecek. Fakat, federasyon olup da Rumlar hepimizi tekrar bir araya sokmak isterlerse, o zaman kan dökülecek. Bu nedenle iki etnik grubun yan yana yaşaması için bir şey bulunacak.” Şenay Yıldız, “KKTC'liler Türkiye'de Kapılarda Titremesin”, **Aksam**, 19 Şubat 2011, <http://www.aksam.com.tr/kktcliler-turkiyede-kapilarda-titremesin--21172h.html>

görünen pek çok noktanın aşılması da kolaylaşmış olacaktır. Yan yana yaşama kültürünün geliştirilmesi açısından benzer bir sorumluluğun Ada'nın güneyinde yaşayan Rum toplumuna da düştüğü söylenebilir. Üniter devlet iddiasının, Türk toplumuna eşit siyasal haklar tanımamanın uzlaşmayı mümkün kılmadığı müzakerelerin tarihi içerisinde artık anlaşılmalı olmalıdır. Ancak henüz bu yönde bir işaretin ortada olmadığı da açıktır.¹⁴

Uygun müzakerelerin olumsuz sonuçlanması halinde bir diğer olasılığa daha işaret etmektedir; Ada'daki *“Türkleri ve Rumları birleştirecek bir çözüme ulaşılamıyorsa, Adada yaklaşık 40 yıldır devam eden bölünmüş yapıyı meşrulaştıracak bir model ile sorun çözülebilir mi? Böyle bir çözüm her iki toplum ve uluslararası aktörler bakımından kabul edilebilir midir?”* Gerçekten de Ada'da iki ayrı devletin varlığı ve bu bağlamda KKTC'nin uluslararası toplumda tanınırlılığının sağlanması yürütülecek kampanya ve diplomatik girişimlerle daha güçlü bir şekilde talep edilebilir. Bu noktada akla gelen esas soru Türkiye'nin bu yönde bir seçeneği kendi uluslararası ilişkileri ve öncelikleri açısından rasyonel bulup bulmayacağıdır. Eğer ulusal ve uluslararası konjonktürde uygunluk sağlanabilir ise Türkiye'nin bu yöndeki çabalarının destek bulması mümkündür ve uluslararası hukuk açısından da meşru zemine sahiptir. 1960'lardan beri ayrımcılığa ve şiddete maruz kalmış bir halkın BM esaslarını içeren çözüm önerilerine destek vermiş olmasına rağmen uluslararası toplumdan tecrit edilmesinin herhangi bir meşru ve hakkaniyetli bir gerekçesinin olamayacağı kolaylıkla savunulabilir. Uygun makalesinde bu noktada Türk toplumunun self determinasyon hakkına sahip olduğuna işaret etmekte ve 1963'ten sonraki süreçte anayasal-siyasal eşitlikten yararlandırılmayan ve iç self determinasyon hakkı ihlal edilen bir toplumun dış self determinasyon hakkını talep etmekten başka yolu kalmadığına vurgu yapmaktadır.

Bu bağlamda Kıbrıs sorunu birbiriyle doğrudan ilintili iki düzlemdeki ilişkileri şekillendirmektedir; Bunlardan ilki Ada'da yaşayan iki toplum arasındaki ilişkilere oturtulan sorunlar ve denge arayışları, diğeri ise Türkiye'nin Yunanistan ve AB ile ilişkileri eksenindeki ilişkiler. Annan Planı sürecinde halklar arasında doğrudan iletişim kanallarını güçlendiren girişimler, sınır kapılarının açılması ve karşılıklı geçişlerin sağlanmış olması 1974'ten sonra önemli ölçüde artış gösteren önyargıları törpüleyecek adımlar olarak görülmektedir. (Bu

---

¹⁴ Yürütülen müzakerelerde iki toplumun siyasal eşitliği kilit öneme sahiptir. Nitekim Özel Temsilci Kudret Özersay Türk toplumunun siyasal eşitliğini kabul etmeyenlerin tek seçeneğinin Türklerle ayrı üniter Kıbrıs Rum devletini müzakere etmek olduğunu ifade ederek bu duruma işaret etmektedir. Bkz.; “Özersay: Düşman Değiliz”...

bağlamda Adada yaşayan iki toplumun ortak tarihinin de nesnel/bilimsel anlayışla yazılmasına yönelik çabalar da dikkat çekmektedir.)

Kıbrıs sorununun dış politika/uluslararası ilişkiler eksenindeki etkisine bakıldığında giderek daha da karmaşık bir hal alan bir ilişkiler yumağı ortaya çıkmaktadır. Bu durum en genel çerçevede Türkiye'nin hem Yunanistan ile ilişkilerini hem de Avrupa Birliği ile ilişkilerini kilitleyen bir etkiyi bizlere hatırlatmaktadır. Türkiye – Yunanistan ve Türkiye-Avrupa Birliği ilişkileri düzleminde Kıbrıs sorununun 2000'li yıllarda nasıl bir etki yarattığına bakıldığında ise temel olarak üç gelişmenin sürecin işleyişinde etkili olduğu söylenebilir. Bunlardan ilki 1996'da Yunanistan'da Andreas Papandreu döneminin sona ermesi ve Kostas Simitis'in hem PASOK liderliğine hem de başbakanlığa gelmesi, ikincisi 1999'da başlayan yumuşama sürecinde Türkiye'nin AB çıpasına bağlanması, diğeri ise 2002 seçimlerinde Türkiye'de siyasi iktidarın el değiştirmiş olmasıdır.¹⁵

Sonuç Yerine: İnandırıcılık İkilemi ve Yeni Sorunlarla Yüzleşme

Türk-Yunan İlişkileri, Kıbrıs Sorunu, AB eksenindeki tartışmaların tarihsel perspektif içerisinde değerlendirildiğinde anlam kazanır. Bu bağlamda Türkiye ile Yunanistan arasındaki ilişkilerde 1980-1988 arası dönemde doğrudan iletişim kanallarının işlemediği ve gerek liderler düzeyinde gerekse halklar düzeyinde olumsuz algılamaların etkisinin yoğun olarak hissedildiği görülmektedir. Bu sürecin değişmesi gerektiği anlayışına ulaşmak ve somut adımlarla liderler, halklar arasında güven ve güvenlik ortamının sağlanabilmesi, diyalog kanallarının kurulabilmesi için pek çok krizi atlattık gerekti. Sonuçta Soğuk Savaş sonrası dönemin gerçeklerinde iki ülke arasında olumsuz algılamaları ortadan kaldırmaya yönelik samimi bir ortak iradenin ortaya çıkışı ancak 20. Yüzyıl sonlanmadan kısa süre önce sağlanabilmiştir. Bu süreçte her iki ülkede de siyasilere hakim olan ve özellikle Dışişleri Bakanları Cem ve Papandreu'nun şahıslarında somutlaşan “söylem dili” uzlaşma kültürünü yansıtır şekilde gelişti. Ulusal kimlik ve çıkarların varlığını yadsımayan bu söylem dilinde iki ülke arasındaki her türlü uzlaşmazlığın konuşularak, müzakere edilerek ve barışçıl çözüm yöntemleri kullanılarak çözümlenebileceğine dair bir kanaat hakimdi. Bu söylem dilini kullanan ulusal liderler ve karar alma sürecindeki aktörler zaman zaman ortaya çıkan ve gerilime dönüşme potansiyeline sahip olayları da ustaca soğutabildiler. Dolayısıyla bu süreç güven artırıcı önlemlerin sözde değil eylemde yaşama geçirildiği bir dönem oldu.

---

¹⁵ Bu konuda ayrıntılı bir inceleme için bkz.; Fuat Aksu, “Türk-Yunan İlişkileri, Kıbrıs Sorunu, AB: Türkiye'nin Gordion Düğümü” (Yayınlanmamış Makale, 2011); Fuat Aksu, ‘Turkish-Greek Relations and the Cyprus Question: Quo Vadis?’, **UNISCI Discussion Papers**, no. 23 (May / Mayo 2010).

Türk-Yunan ilişkileri ve Kıbrıs sorunu ekseninde Türkiye'nin yaklaşımını ve süreci etkileyen bir diğer gelişme ise Türkiye'nin AB ile ilişkilerini adaylık/müzakere düzlemine taşıması oldu. Bu karar pek çok açıdan Türkiye için stratejik bir değişimi yansıttı ve Türkiye-Yunanistan ilişkilerini, Kıbrıs sorununa bakışını da önemli ölçüde etkilemeye başladı. Daha açık bir ifadeyle, Türkiye'nin AB üyeliğinde kararlılık göstermesi aynı zamanda kimlik ve aidiyetini Avrupa ekseninde geliştirmeye hazır olduğu anlamına da geliyordu. Nitekim Soğuk Savaş sona erdiren gelişmelerle birlikte Türkiye'nin uluslararası sistemdeki yeri ve yeni dünya düzeninde güvenlik ve çıkar algıları büyük ölçüde değişime uğradı. Sovyetler Birliği'nden kaynaklanan güvenlik kaygılarının yanı sıra bu dönüşüm sürecinde Yunanistan ile olan uyuşmazlıkları ve güneydoğusunda yaşadığı ayrılıkçı terör hareketine karşı yürüttüğü mücadele Türkiye'nin çok sayıda iç ve dış politika sorununu hep gündemde tutmasına neden oldu. Yeni uluslararası sistem ile eklemlenme ihtiyacı içerisindeki Türkiye tıpkı 1945'te Soğuk Savaş'ı başlatan gelişmeler sırasında olduğu gibi 1990'ların başında yine bir tür yalnızlık içerisine sürüklenmiş oldu. Türkiye, blokların çözüldüğü bir süreçte kimlik ve aidiyetini nasıl ifade edecektir?

Bu dönemde Batı yanlısı bir çizgiden her ne kadar bir sapma söz konusu olmadıysa da Batı'yı temsil eden Avrupa ile ABD arasında bir tercih veya denge yürütmesi gerekmiştir. Ancak 1992'den sonra şekillenmeye başlayan Avrupa bütünleşme ve genişleme sürecinde Türkiye'nin yeterince Avrupalı olmadığı suçlamalarını göğüslemek zorunda kalarak Avrupa bütünleşmesi içerisinde yer alma siyasasını uygulamaya koymuştur. Bu aslında Türkiye için oldukça önemli bir temel tercihi ifade etmektedir; Cumhuriyetin kuruluşundan itibaren çizilen devlet siyasasında Avrupa ailesiyle birlikte olmak hedefi yaşama geçirmek. Bu yolda karşılaşılan güçlükleri aşmak 1995 yılında imzalanan Gümrük Birliği anlaşması ve 1999 yılında kabul edilen Helsinki Zirve Kararı ile mümkün hale gelmiştir.

1999 Helsinki kararı gerek Türkiye'nin Avrupa Birliği ile bütünleşme siyasası bakımından gerekse komşularıyla ilişkilerini şekillendirmesi bakımından önemli bir dönemeçtir. Bu kararla birlikte Türkiye iç ve dış siyasasında 'Avrupalılık' ekseninde bir yapısal dönüşüm içerisine girmeyi kendi iradesiyle kabullenmiş ve 'Avrupa Çıpası'na bağlanmıştır. Bu iradenin salt dönemin siyasi iktidarının yaklaşımı olmadığı, izleyen dönemde AKP hükümetleri tarafından da benimsendiği söylenebilir. Deyim yerindeyse AB tam üyeliği hedefi halihazırda Türkiye'de geniş bir yelpazede desteklenen bir tercihtir. Bununla birlikte bu temel tercihe verilen desteğin, daha doğru bir ifadeyle üyelik beklentilerinin

karşılacağına dair umutların zayıflamakta olduğu da açıktır.¹⁶ Bunun çok sayıda gerekçesi olmakla birlikte bu durumun hem siyasi iktidarın hem de AB çevrelerinin işine geldiği de söylenebilir. Kopenhag kriterlerinin yanı sıra ilerleme raporları ve zirve kararlarında açıkça ifade edilen yükümlülükleri¹⁷ yerine getirmekte isteksiz davranması AB tarafından Türkiye'nin üyeliği önünde engel olarak ifade edilirken Türkiye de AB'nin kendisine karşı samimi ve açık davranmadığını, iki yüzlü davranmakta olduğunu gerekçe göstermektedir.

Halihazırda Kopenhag kriterlerindeki ilerlemeler ve uyum bir yana bırakılır ise Türkiye açısından en önemli engellerden biri Kıbrıs sorununun çözümünde bir ilerleme sağlanamaması ve AB'nin ısrarla Türkiye'den "Kıbrıs Cumhuriyeti"ni tanımamasını ve Gümrük Birliği çerçevesindeki yükümlülüklerini yerine getirmesini istemesi oluşturmaktadır. Her ne kadar Türkiye hem Kıbrıs'ta Annan Planı sonrasında toplum liderleri arasında başlatılan müzakereleri kararlılıkla desteklemiş ve KKTC'ye uygulanan izolasyonların kaldırılması karşılığında GKRY'ye bir deniz ve hava limanını açmayı önermiş olsa da bu destek ve öneriler AB çevrelerince yeterli görülmemiştir. Kaldı ki Başbakan Erdoğan'ın da kimi zaman sertleşen açıklamalarında da ifade etmiş olduğu gibi Kıbrıs Türk Toplumuna yönelik izolasyonların kaldırılması ve AB yardımlarının arttırılması konusunda AB Annan Planı'nın referandumuna sunulmasının hemen ardından kararlar almış fakat aradan geçen zamanda hem bu kararlar uygulanmamış hem de Kıbrıs Türk Toplumuna yönelik baskılar arttırılmıştır. Örneğin Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'ni resmi olarak ziyaret eden Almanya Şansölyesi Angela Merkel'in Kıbrıs sorununun çözülememesinde Türkiye'yi ve Kıbrıs Türk Toplumunu suçlayan açıklamaları bu baskılara çarpıcı bir örnektir. Bu durum Türkiye'nin AB ile

---

¹⁶ Nitekim Devlet Bakanı ve Başmüzakereci Egemen Bağış yapmış olduğu bir konuşmada "fişi çeken taraf biz olmayacağız" diyerek AB ile müzakerelerdeki tıkanmaya işaret etmiştir. Soru işaretleri doğuran bu ifadeye daha sonra açıklık getiren Bağış, üyelik sürecinin başlatılmasının oybirliği ile alındığını eğer bu süreç sonlandırılacaksa kararın yine oybirliği ile alınması gerektiğini belirtmiştir. Bkz.; 'Egemen Bağış: "AB'ye Karşı Diklenmiyoruz, Dik Duruyoruz"', **EURACTIV**, 10 Şubat 2011, <<http://www.euractiv.com.tr/ab-ve-turkiye/article/bagis-abye-karsi-diklenmiyoruz-dik-duruyoruz-015558>> ; 'Türkiye'den AB'ye "Fiş Çekme" Resti', **NTVMSNBC**, 28 Ocak 2011, <<http://www.ntvmsnbc.com/id/25176502/>>

¹⁷ İlerleme raporlarında Türkiye'ye yönelik eleştiriler ve koşulluluk içeren kararlar kimi zaman Türkiye'nin temel çıkarları açısından kolaylıkla kabullenemeyeceği değişiklikleri içermektedir. Avrupa Parlamentosu'nun Türkiye'ye ilişkin olarak hazırlamış olduğu raporlarda farklı siyasi gruplara mensup milletvekillerinin dillendirmekte olduğu şikâyetler bu bağlamda değerlendirilebilir. Ermeni soykırım iddialarının tanınması, Türkiye'nin Kıbrıs'taki "işgal"e son vermesi çağrıları bunlardan bir kaçıdır. Avrupa Parlamentosu'nun 2011 Türkiye Raporu için bkz.; 'European Parliament Resolution of 9 March 2011 on Turkey's 2010 Progress Report', <<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=TA&reference=P7-TA-2011-0090&format=XML&language=EN>> ; Türkiye'nin tepkisini içeren resmi açıklama için bkz.; 'No: 65, 09 Mart 2011, Avrupa Parlamentosu Genel Kurulu'nda Kabul Edilen 2011 Türkiye Raporu Hk.', <http://www.mfa.gov.tr/no_-65_-09-mart-2011_-avrupa-parlamentosu-genel-kurulu_nda-kabul-edilen-2011-turkiye-raporu-hk_.tr.mfa>

ilişkilerini önemli ölçüde zedelemektedir. Örneğin, Başbakan Erdoğan, Şansölye Merkel'i Kıbrıs sorununun evveliyatını bilmemekle suçlamıştır.¹⁸

Bir başka açıdan değerlendirildiğinde 2002 yılı sonunda Türkiye'deki iktidar değişikliği tüm bu olumlu işleyişin sürdürülmesi bakımından kafalarda soru işareti yaratmış olsa da AKP iktidarları döneminde genel eksenin ve barış ve işbirliği eksenli "söylem dili"nin korunduğu söylenebilir.¹⁹ Ancak özellikle inandırıcılığın sorgulanmış olduğu alanların da kaçınılmaz olarak ortaya çıktığı görülmektedir. AKP Hükümetlerinin izlemiş olduğu çok kulvarlı-çok yönlü ilişkiler, 'güçlü Türkiye' vurgusunun dillendirilişi diğer bölge ülkelerinde olduğu gibi Yunanistan'da da kuşkuları depreştirmiş, Türkiye'nin dillendirmiş olduğu işbirliği önerileri temkinli bir yaklaşımla karşılanmıştır. Nitekim Türkiye'nin esas sorunları doğrudan ilgilendirmeyen alanlarda iki ülke arasında işbirliğinin geliştirilmesine yönelik önerilerinin dillendirildiği resmi-gayri resmi toplantılarda bu temkinliliği ve 'güvensizliği' yansıtan önkoşulların ileri sürüldüğü görülmektedir. Yunanistan'ın, hava sahasına yönelik ihlallere son verilmesi, *casus belli* ve kıta sahanlığı sorununun çözümünde somut adımlar atılması gibi önkoşulları öne sürmesi, Ankara'nın Atina'yla ilişkilerini bloke etmekte ve güvene dayalı ilişkilerin tesisinde engel olarak karşımıza çıkmaktadır.²⁰

Bu bağlamda Türkiye'nin kamu diplomasisi faaliyetlerinin tek yanlı kaldığı ve Yunanistan'da karşılık bulmasının uzun zaman alacağı söylenebilir. Gerçekten de Türkiye son dönemde dış politikasını kurumsallaştırma iddiası içerisinde ve kamu diplomasisi bu çerçevede olumlu bir etki yaratmaktadır. Ancak 'güçlü Türkiye' söyleminin, uzlaşma ve işbirliği arayışlarının sıklıkla dillendirilmesi kimi zaman ters bir etki de yaratabilmektedir. Özellikle Yunanistan'da yaşanan ekonomik kriz dolayısıyla kamuoyu, kitle iletişim araçları ve siyasilerin hemen yanı başlarındaki Türkiye'nin sürekli güçlenmesinden ve 'zayıf'

---

¹⁸ Bu konudaki haberlerden bazıları için bkz.; 'Merkel Kıbrıs Sorununda Suçluyu Buldu!', CNNTÜRK, 11 Ocak 2011, <<http://www.cnntrk.com/2011/dunya/01/11/merkel.kibris.sorununda.sucluyu.buldu/602793.0/index.html>> 'Erdoğan'dan Merkel'e Yanıt', Cumhuriyet, 11 Ocak 2011, <<http://www.cumhuriyet.com.tr/?hn=207430>> ;

¹⁹ Bu noktada bir örnek için Dışişleri Bakanı Davutoğlu 8 Mart 2011'de Yunanistan'a yaptığı ziyaret sırasında yapmış olduğu konuşmaya bakılabilir. 'Meeting of Foreign Minister Droustas and his Turkish Counterpart, Mr. Davutoglu', <http://www.mfa.gr/www.mfa.gr/Articles/en-US/080311_AH1929.htm>

²⁰ Örneğin 2010 Ekim ayında Başbakanlık Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü ve Yunanistan'daki bir araştırma kuruluşu olan ELIAMEP tarafından Atina'da ortaklaşa düzenlenen ve katılımcıları arasında iktidar partisi temsilcilerinin (AKP Genel Başkan Yardımcısı ve Dış İlişkiler Başkanı Ömer Çelik) yanı sıra akademisyenlerin ve diplomatların da bulunduğu toplantılarda bu kuşkular açıkça konuşmalara yansımıştır. Türkiye'deki hükümet temsilcilerinin dillendirmiş olduğu işbirliği önerileri Yunanlı muhatapları tarafından yeterince ciddiye alınmadığı gibi Türkiye'den hava sahası ihlallerine son vermesi, *casus belli* ve kıta sahanlığı sorununun çözümünde ciddi adımlar atması istenmiştir. Bu konuda basında çıkan haber ve yorumlardan bazıları için bkz.; 'Türk-Yunan İlişkileri Eliamep'te Masaya Yatırıldı', <<http://kdk.gov.tr/haber/turk-yunan-ilişkileri-eliamepte-masaya-yatirildi/13>>

Yunanistan profilinden hiç de hoşlanmadıkları görülmektedir. Bu durum diyalog sürecini kesintiye uğratabileceği gibi Yunanistan'da siyasilerin iyiniyetli çabalarını da sekteye uğratabilir.

Türk – Yunan ilişkilerinde gelenekselleşmiş sorunların yanı sıra özellikle Tam Üyelik Müzakere Çerçeve Belgesi doğrultusunda 2005 yılında başlatılan tarama süreci gerek Türk-Yunan ilişkileri gerekse AB ile ilişkiler açısından çok sayıda sorunu gündeme taşımış oldu. Bunlardan bir kısmı ulusal mevzuat ile Birlik mevzuatının uyumlulaştırılması için gerekli teknik, hukuki düzenlemeler olmasına karşın özellikle egemenlik sınırlarını ilgilendiren düzenlemeler söz konusu olduğunda düzenlemeleri gerçekleştirmek zorlaşmaktadır. AB ile ilişkilerde Kopenhag kriterleri çerçevesinde gerekli düzenlemeleri yapmak görece daha kolay olmasına karşın egemenlik alanlarını ilgilendiren konular ele alınırken Türkiye ile Yunanistan arasında çözümlenmemiş sorunların varlığı ilerlemeleri zora sokmaktadır. Somut olarak henüz Türkiye ve Yunanistan arasında deniz sınırları konusunda ortak bir sınırın saptanamamış olması, deniz yetki alanlarının paylaşımı konusunda bir mutabakatın gerçekleştirilememiş olması Birlik mevzuatı içerisinde yer alan denizcilik, çevre, balıkçılık, arama-kurtarma sorumluluk bölgeleri, yasadışı mülteci ve göçmen trafiğinin önlenmesi, Tek Avrupa Hava Sahası, EUROCONTROL, FRONTEX gibi teknik düzenlemeleri bir anda Türk-Yunan egemenlik tartışmalarının zeminine çekmektedir. Üstelik tüm bu düzenlemeler sadece Ege Denizi açısından değil aynı zamanda Kıbrıs dolayısıyla Doğu Akdeniz'de de sorunlara neden olabilmektedir. Avrupa Birliği'nin Ege Denizi ve Doğu Akdeniz'de dış sınırını oluşturan üye ülkelerin ulusal sınırları yukarıda da belirtildiği gibi henüz komşu ülkeler ile tartışmasız bir şekilde saptanabilmiş değildir. Özellikle Türkiye ile olan sınırların saptanması zorunluluğu vardır. Karmaşıklığı daha da derinleştiren bir başka nokta da Kıbrıs'taki bölünmüşlüğü ortadan kaldıracak bir çözümün henüz bulunamamış olmasıdır. Deniz yetki alanlarına ilişkin hak ve sorumlulukların egemen devletin uhdesinde bulunması buradaki iki toplumluluk, iki kesimlilik dolayısıyla kurucu antlaşmalara aykırı bir şekilde tek yanlı işletilmeye çalışılmakta, AB de bu işleyişin bir parçası olmaktadır.

Dolayısıyla tarama sürecinde Türkiye'nin gerçekleştirmesi gereken uyum değişiklikleri üyelik sürecindeki belirsizlikler, Yunanistan'ın tutumu, Kıbrıs sorununa çözüm bulunamamış olması gibi çok sayıda etken nedeniyle aksamaktadır. Diğer yandan tarama başlıklarında AB ile yapılan müzakerelerde ise Türkiye'nin çıkar ve önceliklerinin korunmasında güçlüklerle karşılaşmaktadır. Avrupa Birliği'nin halihazırda uygulamakta olduğu düzenlemelere katılabilmesi için Türkiye'nin de karar alma sürecinde yer alması

gerekirken ortaya üyelik engeli çıkartılmakta, Türkiye alınan kararların oluşum sürecinde etkisi olmadan sonuçlarını uygulamakla yükümlü görülmektedir. Bu durum da doğal olarak Türkiye'nin AB üyeliği hakkındaki ikilemini pekiştirmektedir.

Tüm bu gelişmeler göz önünde bulundurulduğunda Türk-Yunan uyuşmazlıkları, Kıbrıs sorunu, Avrupa Birliği ile ilişkiler konularında AKP Hükümetlerinin izlemiş olduğu siyasanın somut sonuçlar doğurmaktan uzak kaldığı da söylenebilir. Söylem dili açısından izlenen siyasa her ne kadar hükümetin imajını ve hükümete yönelik önyargıları değiştirmeye yaramış olsa da temel konularda Türk-Yunan ilişkilerinin son 10 yılında somut bir ilerlemenin sağlanamadığı öne sürülebilir.²¹ Hatta gerek içeride gerekse dışarıda AKP Hükümetleri döneminde izlenen dış politikanın pragmatik niteliği ve konjonktürel esnekliği muhataplarının adım atmasını zorlaştırmaktadır.

Diğer yandan AKP'nin Yunanistan ile ilişkilerde izlemekte olduğu ikili ve bölgesel düzeyde işbirliğini amaçlayan dış politikanın önünde de ciddi engellerin olduğu söylenebilir. Bu engellerden biri Yunanistan'da bir süreden beri yaşanan ekonomik krizin giderek Yunan hükümetinin saygınlığını ve desteğini azaltmakta oluşudur. Bu zor koşullar altında Türk-Yunan ilişkileri gibi duyarlı bir konuda hükümetin somut adımlar atılmasına destek vermesi pek kolay değildir. Nitekim Başbakan Papandreu'nun zaman zaman Türkiye'ye ilişkin açıklamalarında kullanmakta olduğu sert üslup büyük ölçüde Yunan kamuoyunun tepkilerini yatıştırmaya yöneliktir. Bu bağlamda Türkiye'nin Yunanistan'a ekonomik krizi atlatmasında yardımcı olmaya çalıştığı ve hükümetin önlemlerine destek vermeye çalıştığı görülmektedir. Her ne kadar bu durum önemli bir gelişme olarak değerlendirilse de Yunanistan'ın "zayıf"lığı ve Türkiye'nin "güçlü"lüğüne yapılan vurgular algı düzeyinde bir ötekileşmeyi ve tehditi hatırlatabileceği için risklidir. Ekonomik ve siyasi açıdan güçlenen bir Türkiye profilinin Yunanistan için yeniden tehdit olarak algılanabilir olması tüm uzlaşma çabalarını sekteye uğratabilir.

---

²¹ Bu noktada Türkiye'de azınlıklara ilişkin düzenlemeleri ayrı bir yerde tutmak gerekir. Türkiye ile Yunanistan arasındaki sorunlardan biri olan azınlıklar konusunda Türkiye'de yaşayan gayrimüslim azınlıklara, Ortodoks Rum azınlığa uygulanan haksızlıkların giderilmesi bakımından açık bir ilerleme sağlandığı görülmektedir. Uyum yasaları çerçevesinde gerçekleştirilen düzenlemelerle azınlık vakıflarına uygulanan kısıtlamalar büyük ölçüde kaldırılmış, bu bağlamda yıllardır tartışılan ve dava konusu olan kimi taşınmazlar cemaate iade edilmiştir. Diğer yandan Patrikhane konusunda da düzenlemelerde bir orta yol bulunmaya çalışılmıştır. Patrik seçimlerinde oy kullanacak Saint Sinod üyelerinin Türk vatandaşı olmasını kolaylaştırması, Ortodoksların Trabzon'daki Sümela Manastırı'nda ayin yapmalarına izin verilmesi örneklerden bir kaçıdır. Erdoğan bu konudaki görüşlerini Almanya'da yaptığı bir konuşmada da açıklamıştır. Bununla birlikte Batı Trakya'da yaşayan Türk azınlığın durumunda Türkiye'dekine paralel bir iyileşme ne yazık ki sınırlı kalmıştır. Bkz.; 'NATO'nun Ne İş Var Libya'da', **Sabah**, 28 Şubat 2011, <http://www.sabah.com.tr/Gundem/2011/02/28/natonun_ne_isi_var_libyada>

Tüm bu gelişmeleri güven arttırıcı önlemler açısından değerlendirdiğimizde ise hiç kuşku yok ki iletişim kanallarının açık olması ve sıklıkla kullanılması önyargıların ortadan kaldırılması için olumlu bir etki yapmaktadır. İzlenen siyasanın AKP hükümetleri döneminde de sürdürülmesi ve barış, işbirliği, uzlaş ve istikrara sürekli vurgu yapılması psikolojik açıdan ulusal kamuoylarının algıları üzerinde olumlu etkiler yapmıştır. Bir anlamda halen 1997 Madrid Deklarasyonu'nun eylemsel hali uygulanmaktadır ve her iki ülkede de bu anlamda bir ortak irade hakimdir.

Sonuç olarak eğer 2000'lerde Türk – Yunan ilişkilerinde bir değişimden söz edilecekse bu henüz söyleme ilişkindir, eylemsel değişim ise temel sorunları ele alış tarzı ile birlikte ulusal tezlerdeki farklılaşmalardan izlenebilir. İki ülke arasında yürütülen istikşafi görüşmelerin seyri hakkında açık ve kesin bilgilerin kamuoyuna açıklanmamış olması bu konudaki umutları kısa ve orta vadede azaltmaktadır. Kaldı ki Yunanistan ile ilişkilerde olduğu gibi Kıbrıs sorununda da Türkiye ile muhataplarının amaç ve önceliklerinin örtüştüğünden de söz edilememektedir. Türkiye'nin sorunları çözmekten kastettiği ile Yunanistan'ın ve Kıbrıs Rum Yönetimi'nin çözümden anladığı arasında hâlâ aşılması güç farklılıkların olduğu açıktır. Türkiye'nin AB'ye üyelik süreci içinde olması ama muhataplarının tam üye statüsünde olmaları bu farklılıkları daha da derinleştirmekte, Türkiye'de ise AB'ye dair negatif algıları artırmaktadır.